

Кінакрокі

Сястра Мусаліні, пыл Кабула і адвакат д'ябла

Што добрага мы пабачылі на Кракаўскім кінафестывалі

У закрытай прасторы

БЯСКОНЦА ПРЫГОЖА

Аптымістычны Лесік на фестывалі «Арт-Мінск»

29 мая ў Мінску адкрыўся ўжо другі Міжнародны фестываль мастацтва «Арт-Мінск». 16 пляцовак і 240 мастакоў мусяць ператварыць горад у адну вялікую галерэю, дзе да 30 чэрвеня пройдзе цэлая сетка выставак і мерапрыемстваў. Пра беспрэцэдэнтную падаеце піша мастацкі крытык і галоўны рэдактар газеты «ЛІМ» Ларыса КОШЫК.

«Мастацтва скончылася» — канстатэ раба творчай групы 605. Можна было б падумаць, сур'ёзна заяўка, нават ахучы ад такой смеласці: у айчынным выяўленчым мастацтве здзейснілася рэвалюцыя... Толькі гэтую думку цягам мінулага стагоддзя ў розных варыянтах абягралі мастакі розных краін, ды і нашы выказваліся на гэты конт. Аднак не ўсё так адназначна, калі гаворка пра беларускае мастацтва...

У кантэксце яго развіцця заява атрымліваецца сапраўды правакратнай. Таму што галоўная выставачная пляцоўка фестывалю «Арт-Мінск» імкнецца засведчыць вкрас ішае: мастацтва — прыгожа і вытанчанага — у нас шмат. І мастакоў шмат: сёлета арганізатары атрымалі амаль 800 заявак на ўдзел. Ён адбываецца на 16 пляцоўках, галоўная з якіх — Палац мастацтваў, дзе ў вялікай экспазіцыі сабраны прыкладна 220 аўтараў. У чэрвені, калі Мінск чакае ўдзельнікаў і гацей Другіх еўрапейскіх гульніў, гэта ўжо больш чым сталічны мастацкі форум. Таму яго адкрыццё сёлета натхняў сам лісяна Лесік — талісман гульніў. Ярка-аранжавы мяккі персанаж, што разгубваў сярод публікі, вельмі спалучаўся з колерам камізэлькі прыбіральшчыка-перформера, які падчас адкрыцця дэманстратуўна змятаў у шурфік умоўна бясільнае мастацтва, у той час як творы беларускіх мастакоў ужо віселі на сценах. Яны размясціліся на двух паверхах — іх жа шмат! Дзе у чым пытанне адзіраць пад нумарам 605?

Вольга МОКАТ, «Беларуская Афрыка».

Па до б на я права ка ця я, першапачаткова здзейсненая «там, у іх», у свой час звяртала ўвагу на тое, што традыцыйныя жываліс і графіка павінны былі паслухаць і вызваліць месца для твораў, якія прапаноўвалі абсалютна іншы тып вобразнасці — праз думку, дзе вельмі важны кантэкст. І гэта было мастацтва не прыгожым, а інаш сунтасці. А «тут, у нас» змены, якія прывялі да нараджэння новых мастацкіх формаў, яшчэ не ўсваядмелены настолькі глыбока, каб улічваць іх у практыцы. У нас — асаблівы шлях. Нашы творцы сплужаць гармонію: у традыцыйным пейзажы ці фігуратыўным мастацтве, абстракцыях, мастацкіх аб'ектах. Але ёсць творы ў змяшаных тэхніках, з пошукам форм, на стыку жанраў. І усё ж перавага алейнага жывалісу адчуваецца. Дзеся большай пераканаўчасці жывалісыцы паканчаюць маштаб — праз дыяпчы ды трыпчыкі. Чаго варты толькі партрэт бітоіна, памножаны на тры (Андрэй Смалек паказаў лічбавую рэалістычнасць у рэаналексных гамах, і калі вы думалі, што гэта шэра і сумна, то памыліліся — гламурна-прыгожа). Але і наш навакольны свет — прыгожы. І чалавек у ім. Нават калі ён, як у Марты Шматавай, — у стане свабоднага падзення.

Мастакі ўмеюць маляваць — і паказваюць гэта з раскрытай душой, з гонарам. А што ж рабіць, калі ўмеюць? У гэтым — наша традыцыя, і яе можна пабачыць праз работы больш стальных твораў, ці тых, каго ўжо няма, як Арлен Кашкурэвіч, ці ў работах тых, хто малады, але ўжо вядомы, як Алесь Скоробагата, якую ўпадабаў наш глядач: такія рэалістычна-прыгожыя твары на яе работах, нібыта зайшлі на палатно вась толькі што...

Але замежнікі ў сваіх краінах маглі бачыць шмат чаго зусім не такога. Тут, канешне, мы існуюем на кантрасте. Інсталляцыі, канцэптuelles, актуальных і ультрасучасных формаў — адзінкі. Праўда, у параўнанні з мінулым годам усё ж прарыў: яно ёсць. Куратар карпарацыйнай калекцыі «Белгазпрамбанка» Аляксандр Зіменка не хаваў задавальнення: дынаміка арт-фестывалю навідавоку.

Трэба аддаць належнае адмыслова запрашанаму куратару Ілліо Шыпілюўскіх, дырэктару расійскай арт-галерэі «Ельцын-Цэнтр». Перад ім была няпростая задача скласці экспазіцыю, праз якую чыталася б пытанне: што ёсць мастацтва? Што яно дае чалавеку (нездарма акцэнт зроблены на яго вобраз — прыгожы, складаны, у складаных умовах)? Пры тым што сёлета ёсць на выстаўцы работы мастакоў іншых краін (сёлета ўдзельнікамі сталі эстонская галерэя The SED ARTE Gallery і латвійская Museum EPAC / Museum of Exhibitions of Private Art Collections), але сваё пытанне куратар адрасуе Беларусі. Вялікі агляд сучаснай творчасці не можа быць проста канстатацый (праз экспазіцыю праглядае лінія лёсу айчыннага мастацтва — ад традыцый, якія ўкараніліся настолькі глыбока, а пшыная крона гэтага вобразнага дрэва сапраўды дае палёгу ад гарачыні працоўных будняў), што недзе ўнізе іншыя парасткі марна змагаюцца за жыццё. Яны не факт, што прыкмываць. А можа здарыцца і так, што перакроўць вялікае дрэва, даўшы яркія плады, патрэбныя менавіта сёння. Мастацтва павінна прыцягваць да сябе увагу, адзначыць куратар.

Тыя, хто ўваішоў у гісторыю, прыцягвалі ў свой час, які фіксавалі, а іх творы чапляюць і дагэтуль. Геніі, жаман пра іх. Наш зямляк і сучаснік Аляксандр Адамаў прапанаваў свой «Партрэт генія...» з думкай: у творчасці усё адносна. Адносна чалавека.

Што гэта такое

Восем фестывальных дзён, каля двухсот п'яцідзесяці фільмаў з усяго свету, чатыры конкурсы, адзінаццаць пазаконкурсных праграм ды індустрыйная платформа. «Калыска польскай дзяржавы» і культурная сталіца Польшчы на дні фестывалю, як тут кажуць, становіцца і цэнтрам польскай кінематграфіі, якім у звычайны час з'яўляецца ўсё ж Варшава.

Кракаўскі кінафестываль прайшоў ужо 59-ы раз. Для параўнання: дакументальныя Кань IDFA ў Амстэрдаме ў лістападзе адбудуцца 32-і раз, у найстарэйшага кінафестывалю кароткаметражнага кіно ў Оберхаўзене ў пачатку мая было 65-е выданне, а Мінскаму міжнароднаму кінафестывалю «Лістапад» 25 гадоў.

Не паспранчаешся, арганізатары рыхтуюць для кінаамайтаў бездань прапанову (і глядачы гэта цэняць): дакументальны, ігравое кароткаметражнае кіно і анімацыю, карціны для дзяцей і моладзі, альтэрнатыўныя відэаакліпы, навуковы док, студэнцкія фільмы, рэтраспектыву, нарэшце, секцыю музыкальнага кіно на вялікім экране каля падножжа Вавельскага замка.

Штогадовая ўзнагарода «Цмок цмокаў», якая ўручаецца на Кракаўскім кінафестывалі за ўклад у развіццё дакументальнага і анімацыйнага кіно (летась яе атрымаў Сяргей Лазніца), гэтым разам дасталася канадскай і амерыканскай аніматарцы Кэралайн Ліф (знайдзіце, напрыклад, яе кароткі фільм «Сава жніцца з гускай: эскімоўская легенда»).

Дарчы, некаторыя склады журы маюць дадаткова адказнасць: пераможца Міжнароднага дакументальнага конкурсу (узнагарода называецца «Залаты рог») становіцца прэтэндэнтам на намінацыю на «Оскар», найлепшы Еўрапейскі кароткі метр можа падацца на адпаведную намінацыю European Film Awards, а для ўсіх пераможцаў кароткаметражнага конкурсу скарачаецца шлях падачы заяўкі на зноў жа «Оскар».

Сярод удзельнікаў сёлета аказаліся і беларускія аўтары: у Нацыянальны конкурс былі ўключаны карціна «Чыстае мастацтва» Максіма Шведа (тут адбылася яе прэм'ера) і ўжо вядомая нам Summa Андрэя Куцілы. Апошняя, раней узнагароджаная як «найлепшы дакументальны фільм сярэдняй працягласці» на IDFA, была адзначана і Кракавам: Андрэй Куціла атрымаў «Срэбнага Лайконіка» як рэжысёр найлепшай дакументальнай работы конкурсу.

Між тым 59-ы сезон не прайшоў без скандалу, але такога, здаецца, нязначнага: рэжысёр Конрад Шалайскі абвінавачаў кінафестываль у «прэвентыўнай самацэнзуры», бо той не ўключыў у праграму яго фільм «Добрая змена» пра «сучасную Польшу, падзеленую палітычнай сцяной». Карціна не падышла найперш па фармальным крытэрыях, хоць і свой погляд на мастацкія якасці праграмеры не абавязаны тлумачыць, але скарга Шалайскага была агучана і петыцыя тых, хто падтрымлівае рэжысёра, створана. У абарону аўтаноміі фестывалю ў выніку выступіла Гільдыя польскіх рэжысёраў дакументальнага кіно, сябры якой (у тым ліку аўтарытэтных дакументалісты) у сваёй заяве адзначылі, што з 1989 года на Кракаўскім кінафестывалі не сустракаліся з выпадкамі палітычнай цензуры альбо падзелу фільмаў на «слухныя» і «няслухныя». Здаецца, гэны выпад толькі падтакнуў станочай рэпутацыі форуму.

У цэнтры ўвагі

Міжнародны дакументальны конкурс збірае «найбольш хваляючыя і шакавальныя гісторыі, што датычацца актуальных сацыяльных і палітычных праблем па ўсім свеце». Толькі ў шанцаці карцінах — мігранты, экалогія, захаванне на рах, сённяшняе амерыканцаў — ветэранаў войнаў, канфлікт паміж ізраільцянамі і палесцінцамі, тэрарызм, рэалінасць Афганістана, знікляя пасяленні абарыгенаў у Аўстраліі і на поўначы Аргенціны, што паказана разнастайнымі спосабамі, з іроніяй ці сентыментальнасцю, праз асоб, асабістыя драмы і драмы сям'і.

Нечакана — здаецца, для рэжысёра таксама — павярнулася гісторыя Дэвуда з Ірана, які захварэў на рак лёгкіх. Напачатку, калі бачыш, як галоўнага героя голяць альбо кансультуе ўрач, дамаеш, што глядзіш чарговы банальны сюжэт пра перажыванне асабістай катастрофы (гучыць, канешне, па-кашчунска, вядома ж, кожная чалавечая драма варта фільма і не аднаго). «**Дом для цябе» Махдзі Бакшы Магадама** сапраўды ўтрымлівае ўсе натуральныя атрыбуты такога наратыву — несучасныя дзягнаны, шпіталі, малітвы і так далей. Толькі не пра перажыванні праганагіста гэта карціна знята: дакументальны фільм набывае вельмі далікатны раманычны падтэкст, калі Дэвуд залазіць у пазыкі і адчайна намагаецца завяршыць будаўніцтва дома да сваёй

Кадр з фільма «Чацвёртае каралеўства».

смерці — дома, у якім змагла б жыць яго жонка. Так і атрымліваецца: галоўны герой памірае, а яго кханава застаецца адна — ў пабудаваным адмыслова для яе доме, і фільм ужо не пра асабістую драму, а пра тое, чаму чалавек прысвячае свае апошнія адмераныя дні.

Бяздомныя сабакі індыйскай Калькуты забрахалі і завялі ў фільме «**Горад сабак» Джэсі Алк**. Крыху бязладная работа паказала поўныя жывёл вуліцы

Кіно пад Вавелем.

цы горада і людзей, якія займаюцца іх выратаваннем. Індія — вядома ж, бяспечная фактура, можна быццам нічога больш і не рабіць, але аўтар змог: ні колеры Калькуты, ні нават сабакі не аказаліся больш цікавымі, чым душы людзей, якія прысвячаюць сябе высокай місіі, а між тым выяўляюць «невывоскія» элементы жыцця і мыслення.

Сюрпрызам сталі беларускія сляды ў канадскай карціне «**Памяць ёсць наша айчына» Джонатана Каладзэя Дзюранда** — традыцыйным, глыбокім і небесстароннім, даследаванні з інтэр'ю, архівамі і закардавым голасам. Рэжысёр расказвае гісторыю сваёй бабулі, што разам з сям'ёй, якія і тысячы іншых палкаў, падчас Другой сусветнай войны была дэпартавана з роднага паселішча на тэрыторыі Беларусі ў Сібір — факт, недастаткова ўшанаваны нават польскай гістарыяграфіяй. Пасля сям'я знайшла сабе месца ва Усходняй Афрыцы і ў рэшце рэшт разышла па свеце. Джонатан некалькі разоў прывязджаў у Беларусь і шукаў знакаў сваёй продкаў і знайшоў цагліну, назву мясцін ад прозвішча той сям'і дз ўспаміны мясцовых вяскоўцаў. Ён таксама быў у Афрыцы і выявіў, што людзі дагэтуль памятаюць

Вялікай Айчынай вайне надлісу недзе ў Беларусі. Другая сусветная, жака, для беларусаў пачынаецца ў 1941-м, забыліся, што адбывалася два гады перад (а мы шмат пра што забыліся, хлопча, толькі не пра гэта).

Рэжысёр вельмі сімпатыйнай ізраільскай карціны «**Сястра Мусаліні» Юна Сулейман** таксама расказвае пра сваю бабулю (Міжнародны конкурс уключыў адразу тры ізраільскія фільмы). Гэта любоўны апавед пра жанчыну-ўдаву, якая жыве адна, час ад часу прымае аднаго са сваіх сыноў, ганяе хатнюю работніцу, лаецца з рознымі службамі ды ганьбіць жыццё, маўляў, дрэнз гэта усё. Сціплы жыццяніс — галоўная героіня глядзіць тэлебачанне, гатуе вярчору, робіць прычоску ў сваёй цырульніка, значна ўзабагачаецца яе маналагам, размовамі па тэлефоне ды незадаволенымі каментарыямі. Батл пультамі ў бальнічнай палаце і кансультацыя з астэролагам у фінале — сакрэт «Сястры Мусаліні» найперш у герані, але і ў шчырым, іранічным і нават камінным рэчышчы, у якім зробленыя крыху незвычайны партрэт з рэтраспектыўнай перабіўкай у сярэдзіне.

Дзве паралельныя лініі з асобнымі героямі вядуцца ўжо ў «сур'ёзным» і даволі ўражальным фільме «**Кабул, горад на ветры» Абузара Аміні**. Шэры Афганістан становіцца наваколлем для двух не па гадах дарослых хлопчыкаў і кіроўцы аўтобуса Абаса. Апошні набывае аўтобус, каб падрамантаваць яго і зарабіць перавозкай пасажыраў. Рамонт расцягваецца на доўга і не заканчваецца нічым добрым: чарговая няўдача толькі нагадвае пра неспакоі і турботы жыцця без аніводнай хвіліны, калі не трэба было б выкручваюцца з цяжкасцяў. На другой лініі хлопчыкі вымушаны быць дарослымі, калі надоўга з'яжджае іх бацька: адкрыццё Абаса прымушае спраектаваць яго жыццёвую формулу на будучыню дзяцей, якім, здаецца, таксама наканавана выжываць, але не жыць. І толькі ў канцы пыльны горад, поўны расчараванняў, знакаў смерці і няўдзячкі, загараецца фальшыва-прыгожымі агнямі.

Неаднамернасць

У поўны момант Кракаўскага кінафестывалю прыйшоў час рабіць вы-

бар — наша журы Міжнароднай федэрацыі кінакрытыкаў (FIPRESCI) мела адзначыць узнагародой адзін фільм. «**Чацвёртае каралеўства» Алекса Лоры Саркосы і Адана Аліягі**, здаецца, было па-за канкурэнцыяй — самае неаднамернае кінапалатно, заснаванае між тым на «прымітыўным» матэрыяле. Карціна паказвае арганізацыю, альбо суполку ці прытулак, у Нью-Ёрку, якая займаецца сартаваннем смецця і дае гэту работу сацыяльным ізгоям. Безліч пустых бутэлек запаўняюць ледзь не цэлы экран, а над імі сінее і яснее неба як сімвал найпрыгажэйшых мар героўў карціны. Экалогія, алкагалізм, сацыяльная няўладжанасць пераліваюцца метафарамі, філасофіяй і вельмі пранікнёнымі эпізодамі адзіноты, калі за сцяной горы смецця, а ў думках лепшася жыццё. Перад аб'ектывам аказаліся дзіўныя персанажы — гэта кардынальна іншы, незнаёмы, змяняльна зараданы і складана вывернуты. Дакументальныя здымкі ператварыліся ў шматузроўневае канцэптuelles выказванне, поўнае як пацешны, так і меланхалічных эпізодаў, дзе жаданні асобнага чалавека перакрываюцца вобразам сучаснага свету, дзе смецце здольнае хутка закрыць неба для кожнай з мар.

На «Оскар» па выніках фестывалю будзе прасоўвацца ізраільскі фільм «**Адвакатка» Рэйчэл Лі Джонс і Філіпа Белашыя**, які атрымаў ад журы галоўнае ўзнагароду. Карціна прысвечана адвакату Леі Цэмел, якая бярэцца за самыя складаныя судовыя справы і абаране тэрарыстаў. Неадназначная ў ізраільскім соцыюме персона, што атрымала мянушку «адвакат д'ябла», у фільме бярэцца за чарговую абарону, гэтым разам хлопчыка, прыцягнутага да тэрарыстычнага акта. Прадзана праіграе, як, па яе прызнанні, усё такога роду працэсы, што выкрывае яе нягасную настойлівасць і разуменне кожнай сваёй справы як усё ж такі неадназначнай. Карціна далікатна намякае, што падсудны здзейсніў тэракт у стане пэўнай несавадомасці, але размывае чорны і белы колеры светапоглядку галоўным чынам праз стаўленне соцыуму да герані. Леа Цэмел як аб'ект усеагульнай нявыясненнасці назірае ва ўсведамленні людзей змены, а фільм суправаджае ў надзвычай дыскусійную тэму, і не толькі для Ізраіля.

Дакументальная праграма — вядома ж, і з сучаснасцю ў парадку дня — лішні раз паказвае важнасць мінулага, якое ўплывае на сённяшні дзень, свядомасць чалавека і развіццё грамадства. Адкрыццё паказаных са спіны ветэранаў войн у Афганістане і Іраку («**Стрэс» Фларыяна Барона**), правіцыйная культура і справадачы па савецкіх лякалах у буднях «**Хору целпазачнікаў» Надзі Парфан** з Украіны, апавед пра наглядчыкаў варшаўскага заапарка, які ў часы вайны выратавалі яўрэяў («**Пра звяроў і людзей» Лукаша Чайкі** — дакументальны аналаг карціны «Жонка наглядчыка заапарка»), у шэрагу іншых фільмаў і культуры ў цэлым становяцца той самай неабходнай для прапароўкі наваколля рэфлексій. Дакументальнае кіно капае усё глыбей і размаіцей, і нават гэтага недастаткова. Ірэна КАЦЯЛЮВІЧ.

Запрашалынік

ДА РАДЗІВІЛАЎ, ОПЕРУ ПАСЛУХАЦЬ

Тэатральныя і музычныя фестывалі пад адкрытым небам — з'ява не новая. Напрыклад, Зальбургскі фэст праходзіць у Аўстрыі, на радзіме Моцарта, яшчэ з 1877 года (на рэгулярнай аснове — з 1920-га), а Фларэнтыскі музычны май збірае аматараў оперы і акадэмічнай музыкі з 1933 года. Наш беларускі апэн-эйр опернага і балетнага мастацтва — «Вялікая Вялікая тэатра ў замку Радзівілаў» — сціпла адлічвае толькі дзясятую гадыну, але займае ўжо сваіх адданых прыхільнікаў і заўсёднай — паглядзець і паслухаць яго прыежджаюць не толькі з іншых гарадоў, але і з іншых краін.

Сёлетні фестываль пройдзе ў старажытным Нясвіжы з 14 да 16 чэрвеня, як заўжды, на некалькіх пляцоўках: ва ўнутраным дворыку і тэатральнай зале рэзідэнцыі Радзівілаў і ў адным з найпрыгажэйшых у Еўропе барочным касцёле Божага Цела.

14 чэрвеня ў тэатральнай зале Нясвіжскага замка адбудзецца канцэрт «Партрэты. Клаўдзія Шулжэнька», на якім прагучаць галоўныя хіты вядомай савецкай спявачкі ў выкананні салісты Вялікага тэатра Беларусі Алены Сала. У Фарным касцёле даць канцэрт «Беларуская капэла», рэжысёрам і вядучым якога выступіць кіраўнік калектыву Віктар Скоробагата, а ў праграму ўвойдуць арганія і вальна-камерныя творы стваральніка нацыянальнай класічнай оперы

ва Манюшкі — у ім артысты і рэжысёр пастараюцца перадаць камерную, утульную атмосферу музычнага салона ў шляхецкай сядзібе.

16 чэрвеня струны квінтэт «Серэнада» і салісты опернай трупы тэатра запрашаюць аматараў кіно ў тэатральную залу Нясвіжскага замка на канцэрт «3 песняў па жыцці». Ён складзены з музычных твораў, без якіх сёння ўжо немагчыма ўявіць любімыя фільмы з «Залатога фонду» савецкага кінематографа. А завершыць «Вечары...» гала-канцэрт пад адкрытым небам «Зоркі Вялікага ў Нясвіжы», дзе будуць прадстаўлены самыя вядомыя оперныя армі, хары, куплеты і дуэты, нумары з класічных балетных пастацовак, творы сусветнай музычнай спадчыны.

Паралельна з музычнай гасцям прапаноўць і насычаную музейную праграму: у Вялікай выставачнай зале гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» адкрыецца экспазіцыя, прысвечаная антычнай культуры, а ў Малой зале можна будзе ўбачыць работы майстра-разьбяра на дрэве Аляксандра Свірыда.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК.

О ДАРЭЧЫ

18 чэрвеня апошні раз у гэтым сезоне беларуская публіка ўбачыць містычную драму «Макбет». Пасля спектакля тры вялізныя кантэйнеры з рэквізітам і дэкарацыямі адправяцца морам на гастролю — на Кіпр. Менавіта тут у канцы лета, з 30 жніўня да 1 верасня, на адкрытай пляцоўцы замка ў Пафасе будзе паказана гэта пастаноўка Міхаіла Панджавідза. Як расказалі «Звяздзе» ў Вялікім тэатры Беларусі, у гэтую далёкую паездку адпраўляецца досыць вялікі культурны рэсэсант — 165 чалавек, уключаючы не толькі салістаў, артыстаў хору і аркестр, але таксама пастааноўчы і тэхнічную групу.

